

WSTĘP

Od 1 lipca 2020 r. funkcjonuje w Polsce nowy system organizacji sądów rozpoznających sprawy dotyczących naruszeń praw autorskich, praw pokrewnych, praw własności przemysłowej, spraw z zakresu nieuczciwej konkurencji, naruszeń dóbr osobistych związanych z twórczością oraz innych dóbr osobistych (takich jak wizerunek czy nazwisko) – w kontekście ich komercyjnego wykorzystania. Rozpoznawanie spraw własności intelektualnej powierzono pięciu wyspecjalizowanym sądom okręgowym (spośród wszystkich czterdziestu siedmiu) i dwóm apelacyjnym (spośród wszystkich jedenastu). W wybranych sądach sprawami własności intelektualnej zajmuje się łącznie dwudziestu dwóch sędziów.

Przewodnim tematem monografii jest kwestia decydowania przez sąd do spraw własności intelektualnej – zwany dalej sądem własności intelektualnej – o zakresie swojej rzeczowej lub miejscowej właściwości w sytuacji sporu kompetencyjnego z innym sądem. Zagadnienie to powinno być ujmowane w szerszym kontekście, przy uwzględnieniu specyfiki organizacji sądów własności intelektualnej i zakresu kognicji, mogącego wywoływać wątpliwości kwalifikacyjne w przypadku tzw. sytuacji granicznych. Dotyczy to zwłaszcza spraw związanych z komercjalizacją dóbr osobistych, w których o zakresie właściwości sądu decyduje przede wszystkim sposób ich naruszenia, a nie jedynie rodzaj dobra prawnego podlegającego ochronie.

Wybór tematu jest rezultatem wprowadzenia po raz pierwszy do prawa polskiego prymatu sądu własności intelektualnej, przewidującego brak związania sądu rozstrzygającego sprawy z zakresu własności intelektualnej postanowieniem innego sądu w przedmiocie swej niewłaściwości. Prymat ten oznacza swoiste pierwszeństwo sądu ds. własności intelektualnej w decydowaniu o swej właściwości. Stanowi więc narzędzie pozwalające na aktywną rolę sądów własności intelektualnej w ustalaniu swej kognicji w każdej sytuacji procesowej związanej z przekazaniem. Nie oznacza to jednak zanegowania roli pozostałych sądów w ustalaniu zakresu postępowania odrębnego w sprawach własności intelektualnej. Ich rola jest równie istotna, ponieważ to właśnie pozostałe sądy, w przypadku wpływu sprawy do niewłaściwego sądu, kwalifikują dany typ sprawy jako należący lub nienależący do postępowania odrębnego w sprawach własności intelektualnej.

W ten sposób aktywnie uczestniczą w procesie wyznaczania zakresu kognicji sądów będących przedmiotem niniejszego opracowania. Agnieszka Gołaszewska trafnie określa rolę pozostałych sądów jako współdziałanie¹.

Należy przy tym nadmienić już na wstępie, że nazwa sąd własności intelektualnej jest rodzajem skrótu myślowego, albowiem ustawodawca nie zdecydował się na uczynienie z sądu rozpoznającego sprawy własności intelektualnej, organu funkcjonalnego o odpowiedniej nazwie.

Jednocześnie wskazać należy, że kwestia właściwości sądów własności intelektualnej dotyczy nie tylko kwestii właściwości rzeczowej, ale również szczególnej właściwości miejscowej wynikającej ze specjalizacji. Rozpoznawanie spraw własności intelektualnej, zastrzeżone dla sądów okręgowych zgodnie z art. 479⁹⁰ § 1 k.p.c., zostało powierzone pięciu sądom okręgowym i dwóm apelacyjnym.

Źródłem prymatu sądów własności intelektualnej jest art. 479⁹² k.p.c., który wszedł w życie 1 lipca 2020 r.² Zgodnie z treścią przepisu

- § 1. *Sąd właściwy w sprawie własności intelektualnej nie jest związany postanowieniem o przekazaniu sprawy. Sąd ten w razie stwierdzenia swojej niewłaściwości przekaże sprawę innemu sądowi, nie wyłączając sądu przekazującego.*
- § 2. *Postanowienie o przekazaniu sprawy może zapaść nie później niż w terminie dwóch tygodni od dnia wpływu przekazanej sprawy do sądu właściwego w sprawie własności intelektualnej.*
- § 3. *Sąd, któremu sprawa zostanie przekazana, jest związany postanowieniem sądu właściwego w sprawie własności intelektualnej.*

Omówienie znaczenia przepisu nie może odbywać się w próżni. Istotną część pracy stanowi opis prac legislacyjnych, które doprowadziły do wprowadzenia do k.p.c. przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej. Kwestie te omawiane są zarówno ze względu na konieczności wyjaśnienia *ratio legis* regulacji, jak i z powodów dokumentacyjnych, historycznych.

Niniejsza praca ma zatem charakter zarówno dogmatyczny jak i historyczny. Autor stara się w ten sposób kontynuować tradycję nauki prawa autorskiego w Polsce. Od zawsze przypisywała ona duże znaczenie materiałom legislacyjnym. Na podstawie ich analizy dokonywano również wykładni obowiązujących przepisów, wskazując na *ratio legis*. Niejednokrotnie wyjaśniano także zagadnienia konstrukcyjne.

Podstawowym celem pracy jest wyznaczenie granic owego prymatu, w tym odpowiedź na pytania szczegółowe – czy sięga on tak daleko, że sąd własności intelektualnej, będący sądem I instancji, nie jest związany również postanowieniem sądu II instancji, rozstrzygającego w przedmiocie zażalenia na podstawie postanowienia o stwierdzeniu niewłaściwości? Nie jest to jedyny istotny problem, albowiem na tle art. 479⁹² k.p.c. może

1 A. Gołaszewska [w:] T. Szancilo (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. T.I. Artykuły 1-505³⁹*, C.H. Beck, Warszawa 2020, s. 1721.

2 W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 13 lutego 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2020, poz. 288. Ustawa ta wprowadziła postępowanie odrębne w sprawach własności intelektualnej.

pojawić się szereg innych szczegółowych zagadnień, np. związanych z ustalaniem właściwości różnych typów wydziałów w obrębie konkretnego sądu, czy też możliwością orzekania w postępowaniu odrębnym przez sąd, który nie został wskazany jako wyłącznie właściwy w sprawach własności intelektualnej.

Znaczenie dla takich analiz mają materiały przygotowawcze, wskazujące cel, jaki chciał osiągnąć projektodawca, a następnie ustawodawca. Pod tym zbiorczym pojęciem należy rozumieć wszystkie dokumenty przedstawiające historię prac przygotowawczych nad projektem ustawy oraz prac ustawodawczych w obrębie parlamentu, w szczególności: uzasadnienie projektu ustawy, które wpływa do organu władzy ustawodawczej; protokoły komisji i zespołów opracowujących projekt; a także sprawozdania z ich prac oraz inne formy relacji. Mogą one poprzedzać prace legislacyjne, towarzyszyć im albo być późniejszymi w stosunku do ustawy. Mogą również pełnić rolę uzupełniającą w procesie wykładni prawa. Przy okazji omawiane jest zagadnienie teoretycznoprawne – znaczenie dla procesu wykładni prawa materiałów przygotowawczych.

Wykorzystanie do analiz dogmatycznych materiałów przygotowawczych pozwala w mojej ocenie na pogłębione wyjaśnienie istoty przepisu, pozwalającego sądowi własności intelektualnej na władcze w stosunku do innych sądów zakreślanie granic swej kognicji oraz na podanie przyczyny wprowadzenia takiego rozwiązania w ujęciu dogmatycznym.

Drugim równorzędnym celem pracy jest przybliżenie prac legislacyjnych dla celów dokumentacyjnych. W pracach tych autor uczestniczył od 18 czerwca 2018 r. jako ekspert zewnętrzny zespołu działającego w ramach Ministerstwa Sprawiedliwości (dalej: zespołu)³. Jego zadaniem było opracowanie koncepcji sądów własności intelektualnej. Ostatecznie efektem jego prac był projekt ustawy wraz z uzasadnieniem, poddany następnie pewnym modyfikacjom w Ministerstwie Sprawiedliwości. Zmiany te miały związek z uwagami zgłaszanymi w toku szerokich konsultacji społecznych. Częściowo stanowiły one odzwierciedlenie stanowiska Ministerstwa Sprawiedliwości. Projekt ten został przyjęty przez ustawodawcę z drobnymi zmianami. Obrady zespołu nie były systematycznie protokołowane, więc w pewnym sensie niniejsze opracowanie może stanowić szczególny (wytworzony w momencie opracowania projektu) materiał źródłowy. W toku prac zespołu autor zgłosił pomysł wprowadzenia do polskiego porządku prawnego niewystępującego dotychczas w postępowaniu cywilnym rozwiązania proceduralnego, pozwalającego sądowi rozstrzygającemu sprawy z zakresu własności intelektualnej na autonomiczne decydowanie o zakresie swej właściwości. Było to jedno z kilku zaproponowanych i przyjętych następnie rozwiązań, które miały na celu zbudowanie szczególnej pozycji sądów własności intelektualnej, która jednocześnie nie wykraczałaby poza konstytucyjny zakaz tworzenia sądownictwa specjalnego. Kwestia ta zostanie dalej rozwinięta, ale już w tym miejscu należy zasygnalizować, że w toku prac zespołu wysunięto kilka uwag krytycznych przeciwko omawianemu w artykule rozwiązaniu, dotyczącym orzekania w przedmiocie niewłaściwości. Zostaną one przedstawione w toku dalszych rozważań, podobnie jak i argumenty, które ostatecznie przekonały zespół do umieszczenia w projekcie ustawy omawianego rozwiązania.

3 Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 stycznia 2017 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw opracowania koncepcji utworzenia sądów własności intelektualnej, Dz.Urz. MS 2017, poz. 1, znowelizowane w zakresie składu osobowego zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2018 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie powołania Zespołu do spraw opracowania koncepcji utworzenia sądów własności intelektualnej, Dz.Urz. MS 2018, poz. 188.

Nawiązanie do udziału autora w pracach legislacyjnych na etapie powstawania projektu jest niezbędne dla zachowania przejrzystości naukowej, która wymaga ona naświetlenia wszystkich okoliczności, które mogą rzutować na ocenę dalszych analiz⁴. Oczywiście jest, że inne nastawienie do materiału badawczego może mieć osoba, którą nic nie łączy z analizowanym zagadnieniem, inne zaś autor, który miał wpływ na kształt danej regulacji bądź sam ją zaproponował.

Celem opracowania jest również zwrócenie uwagi na systemowe spojrzenie, w toku prac legislacyjnych, na rolę sądów własności intelektualnej i specyfikę rozstrzyganych przez nie spraw. Wydaje się, że ma to znaczenie dla wykładni poszczególnych przepisów ustawy. Konieczność systemowego podejścia do całości zagadnień, jak i świadomość znaczenia projektowanej regulacji dla polskiego porządku prawnego, podzielana była przez wszystkich uczestników prac legislacyjnych, w tym członków zespołu. Ostateczny efekt jego prac stanowił wypadkową różnych poglądów i koncepcji, nieraz ścierających się ze sobą.

Praca składa się z sześciu rozdziałów. W pierwszym, koniecznym ze względu na wstępne założenie o znaczeniu materiałów przygotowawczych (tj. dokumentów legislacyjnych stanowiących punkt wyjściowy do dalszych prac ustawodawczych nad projektem ustawy, m.in. uzasadnienia projektu ustawy), wskazano ich wykorzystanie w procesie wykładni prawa. Zagadnienie to wywołuje wątpliwości i jest różnie ujmowane w orzecznictwie i nauce prawa. Na aprobatę zasługuje koncepcja dostrzegająca w materiałach przygotowawczych użyteczne narzędzie wykładni prawa. Dzięki tym materiałom możemy poszerzyć zakres czynników, składających się na obiektywny kontekst regulacji. W polskiej nauce prawa autorskiego można mówić nawet o tradycji wykorzystywania materiałów przygotowawczych w analizach dogmatycznych.

W rozdziale drugim omówiono historię prac nad projektem ustawy oraz przedstawiono wnioski, wynikające z procesu legislacyjnego dla całokształtu regulacji postępowania w sprawach własności intelektualnej.

W rozdziale trzecim przedstawiono organizację sądów własności intelektualnej, w tym genezę regulacji i jej ogólną charakterystykę. Sądy własności intelektualnej to przyjmowana w wielu publikacjach prasowych nazwa wydziałów rozpoznających sprawy własności intelektualnej. Jest to jednak skrót myślowy, albowiem projektodawca – już po zakończeniu prac zespołu – zdecydował się na zastosowanie bardziej elastycznej formuły, która nie gwarantuje na poziomie ustawowym utrzymania odrębności struktury organizacyjnej. Zagadnienia te mają również znaczenie proceduralne, albowiem na ich tle pojawia się np. pytanie o to, jak należy rozumieć omawiany w art. 394^{1a} § 3 k.p.c. przypadek przekształcenia zażalenia poziomego w dewolutywne, biorąc pod uwagę fakt, że nie ma możliwości utworzenia w sądzie pierwszej instancji składu do rozpoznania zażalenia. Chodzi o pytanie, czy przepis ten obejmuje również sytuacje, w których w danym sądzie w znaczeniu organizacyjnym (konkretnym sądzie okręgowym) można by utworzyć skład do rozpoznania zażalenia jedynie spośród sędziów z wydziałów, które w zakresie swej właściwości nie mają spraw własności intelektualnej. Zagadnienie to (omawiane w podrozdziale 3.2.) wiąże się pośrednio z tematem pracy ze względu na pytanie o znaczenie i granice specjalizacji. Sprawy własności intelektualnej rozpoznawane są

⁴ Obowiązek rzetelnego informowania o wszystkich możliwych powiązaniach z przedstawianym w wypowiedzi naukowej zagadnieniem od dawna realizowany jest np. w medycynie. W dziedzinie nauk prawnych od pewnego czasu zauważa się potrzebę podobnego podejścia. Szerzej na ten temat na przykładzie publikacji naukowych dotyczących kredytów z elementem waluty obcej: E. Łętowska, *Co ujawnia dyskurs o kredytach frankowych, czyli o świadomym i nieświadomym uwikłaniu prawników*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 4, s. 4–14.

w pięciu sądach okręgowych i dwóch apelacyjnych, obejmujących swoją właściwością obszar całej Polski. Postępowanie w sprawach własności intelektualnej zostało uregulowane odrębnie w Dziale IVg (Postępowanie w sprawach własności intelektualnej) tytułu VII (Postępowania odrębne), Księgi pierwszej (Proces), Części pierwszej (Postępowanie rozpoznawcze) ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁵. W rozdziale czwartym omówiono zakres kognicji sądów własności intelektualnej oraz zasadę *numerus clausus* praw na dobrach niematerialnych. W szczególności chodzi o odpowiedź na pytanie, czy przepis ten może być ujmowany jako źródło normy prawnej o mieszanym proceduralno-materialnym charakterze w świetle materiałów przygotowawczych art. 479⁸⁹ § 1 k.p.c., a w szczególności znajdujące się tam sformułowanie „inne prawa na dobrach niematerialnych” w związku z objęciem w § 2 tegoż przepisu również spraw o zapobieganie i zwalczanie nieuczciwej konkurencji oraz dóbr osobistych podlegających komercjalizacji (o nieostrym zakresie przedmiotowym). Innymi słowy, powstaje pytanie, czy przepis ten umożliwia uznanie, że dobrami niematerialnymi są tego typu dobra, których ochrony nie przewidują przepisy rangi ustawowej inne niż art. 479⁸⁹ § 1 k.p.c. Specjalizacja sądów własności intelektualnej, a zwłaszcza przepis o prymacie ustalania własności rzeczowej, może pośrednio sprzyjać innemu podejściu niż przedstawiane dotychczas w literaturze przedmiotu. Zgodnie z tradycyjnym podejściem, przepisy wyznaczające zakres postępowań odrębnych nie są traktowane jako podstawa decydowania przez sąd o kwalifikacji materialnoprawnej roszczeń.

Autor odnosi się również do wątpliwości kwalifikacyjnych związanych m.in. ze zbiegiem norm wynikającym z zakresu krzyżowania się prawa konkurencji z mechanizmem *private enforcement*) i ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, usterką legislacyjną związaną z pominięciem w treści art. 479⁸⁹ § 2 pkt 3 k.p.c. dobra osobistego w postaci twórczości artystycznej; czy wreszcie tym, jak należy rozumieć zawarty w art. 479⁸⁹ § 2 pkt 2 k.p.c. zwrot ochronie „dóbr osobistych w zakresie, w jakim dotyczy ona wykorzystania dobra osobistego w celu indywidualizacji, reklamy lub promocji przedsiębiorcy, towarów lub usług”.

W rozdziale piątym przedstawiono historię prac legislacyjnych nad przepisem o prymacie sądu własności intelektualnej. Analizie poddano wnioski wynikające z przebiegu prac legislacyjnych w tym szczegółowym aspekcie.

Rozdział szósty poświęcony jest porównaniu sposobów rozstrzygnięcia o zakresie własności rzeczowej w postępowaniu zwykłym i postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej. W tej części pracy przedstawiono problem systemowego spojrzenia na przepis proceduralny, dotyczący rozstrzygnięcia o kolizji własności między sądem własności intelektualnej a innymi sądami (479⁹² k.p.c.⁶), zakres związania postanowieniem sądu własności intelektualnej o przekazaniu sprawy według własności, jak również zakres związania tegoż sądu postanowieniem wydanym przez inny sąd. Istotne są również funkcje przepisu. Jest to bowiem tylko jeden z kilku istotnych elementów, składających się na wyjątkowy charakter przyjętej regulacji.

5 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. 2020, poz. 1575 z późn. zm.

6 Przepis art. 479⁹² k.p.c. obowiązuje od 1 lipca 2020 r. w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 13 lutego 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Ustawa ta wprowadziła postępowanie odrębne w sprawach własności intelektualnej.